

УДК 378.147:504

Олена Слатвінська

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПТНЗ

Основною метою освіти є виховання людей у дусі відповідального ставлення до довкілля, здоров'я інших людей, до власного здоров'я як найвищої соціальної цінності. Особливості постіндустріального суспільства вимагають адаптації людини до мінливих умов (наприклад, у виробництві – до нових технологій). Кваліфікований персонал повинен уміти орієнтуватись на ринку праці, постійно самовдосконалюватись з урахуванням змін у стратегії розвитку, технологіях, самостійно працювати з інформацією, приймати рішення у нестандартних ситуаціях виробництва.

Професійно-технічна освіта (ПТО) у зв'язку з соціально-економічними, політичними, духовними і моральними змінами, які характеризують сучасне суспільство, потребує змін для досягнення нової якості кінцевого результату – формування екологічної компетентності випускників професійно-технічних навчальних закладів (ПТНЗ).

Потік інформації в сучасному світі вимагає використання методів навчання, які будуть ефективно передавати відносно великий обсяг знань, забезпечать високий рівень майстерності. Інтерактивні технології навчання формують компетентність, критичне мислення, здатність до діалогу, розширюють пізнавальні можливості в надбанні та використанні інформації, є основою для формування навичок у майбутній професійній діяльності [4; 6]. Технології навчання є набором інструментів і методів теорії відтворення на основі навчання для успішної реалізації цілей професійної освіти. Технології навчання повинні відповідати деяким основним методологічним вимогам: концептуалізації (кожній освітній технології властиві наукові концепції, які включають в себе філософські, психологічні та соціально-педагогічні дидактичні обґрунтування), системності (освітні технології повинні бути притаманні логіці, цілісності), можливості управління (передбачає планування, проектування процесів професійної підготовки, освіти, дотримання здорового способу життя), ефективності (сучасні педагогічні технології існують у конкурентних умовах і повинні бути ефективними за результатами й оптимальними витратами та гарантією для досягнення певного рівня освіти). Зміни в навчальному процесі неможливі без оновлення питання повного управ-

ління навчанням, відновлення усіх освітніх заходів корекції навчального процесу, оперативного процесу зворотного зв'язку для отримання гарантованого досягнення запланованих результатів, виражених у діях тих, хто навчається і послідовної орієнтації на вчителя [10].

Система професійної освіти і навчання в Україні в даний час знаходиться на перетині використання традиційних технологій та інтерактивних методів навчання [1; 2]. Освіта в ПТНЗ повинна бути спрямована на здобуття екологічних знань, навичок молодих людей про екологічні наслідки поведінки, культури, сприяти формуванню позитивного ставлення до здоров'я [5–8]. Для вирішення цієї проблеми потрібний новий рівень не лише удосконалення навчального процесу шляхом пошуку і впровадження нових методів навчання спеціальних дисциплін, а й реалізація програм професійної освіти і навчання в екологічній безпеці та здоров'язберігаючій діяльності, про що свідчать роботи Д. Бойчук, О. Герасимчук, О. Гуренкової, Н. Величко, І. Павленко, Д. Кавторадзе, В. Капустіна, Л. Лук'янової [5]. У працях А. Балакірева, О. Вакуленка, Л. Ващенко, Л. Жаліло, Н. Комарова, Р. Левіна, С. Омельченко, О. Яремко обговорюються технології, адаптовані до сучасних умов, націлені на формування здорового способу життя. Теоретики і практики О. Беспалько, О. Стойко, О. Пісоцька, В. Оржеховська, В. Петрович, Л. Сущенко, С. Терницька запропонували нові соціально-педагогічні технології формування здорового способу життя для дітей і молоді [7; 8]. Проблема здоров'я пов'язана зі збільшенням числа у них хронічних захворювань. Збереження здоров'я підростаючого покоління є інвестицією в майбутнє країни, тому що це зменшує дефіцит робочої сили. Реалізація основної функції освіти має відбуватися через формування ціннісного ставлення до власного здоров'я та здоров'я інших людей.

Мета роботи – обґрунтувати можливості використання інноваційних технологій навчання у процесі формування екологічної компетентності учнів ПТНЗ.

Закон України “Про професійно-технічну освіту” безпосередньо не наголошує на проведенні здоров'язберігаючої діяльності та формуванні позитивної мотивації до здорового способу життя в учнів професійно-технічних навчальних закладів. Проте життя вимагає внести корективи до законів України про професійно-технічну освіту. Навчання учнів у ПТНЗ припадає саме на активний період розвитку і формування особистості. Професійна освіта, починаючи з початкової – професійно-технічної, також повинна забезпечувати функцію збереження здоров'я, яка останнім часом набула вагомості суспільної значущості. Формування

ціннісних орієнтацій і компетенцій – досить складний і тривалий процес. До моменту вступу в ПТНЗ молодь уже має критерії життєвих цінностей, але вік 15–17 років є основним і переломним для їх становлення. Сформоване ціннісне ставлення до природи, здоров'я є однією з найважливіших якостей внутрішньої структури особистості та не може з'явитися само по собі, воно формується впродовж певного часу і є результатом впливу освіти та середовища.

Проблема глобального впливу суспільства на природу викликає нагальну потребу органічного запровадження екологічних компонентів у загальноосвітній процес та істотного збільшення його дидактичного навантаження. Це можна вирішити лише за наявності сучасної системи екологічної освіти. Екологія як галузь знань набуває інтенсивного поширення, істотно впливає на всю систему освіти, передусім на переорієнтацію цілей загальної середньої та професійно-технічної освіти, а також на якість підготовки і перепідготовки фахівців і покликана формувати широкий погляд на навколишній світ, людство та природу [11].

Розроблення концептуальних і методологічних принципів піднімає статус сучасної екології на новий шабель у системі наукового знання. Цьому сприятимуть як удосконалення процесу свідомого набуття учнями ПТНЗ екологічних знань, так і підвищення ефективності процесу навчання. У сучасному методологічному контексті спостерігається прагнення створити єдину екологічну науку [11], що дозволить систематизувати всі екологічні знання, сформувати так звану “екологічну картину світу”, яка ґрунтується на засадах екологічного підходу. Екологічна освіта – це не частина освіти, а новий сенс і мета сучасного освітнього процесу – унікальний засіб збереження і розвитку людини і продовження людської цивілізації, процес, який перебуває в постійному розвитку і є результатом переорієнтації та координації різних дисциплін. Він також генерує активну громадянську позицію. Екологізація освіти органічно пов'язана з гуманізацією системи освіти в цілому. Нині існують різні точки зору щодо цілепокладання екологічної освіти. Так, І. Зверев головною метою екологічної освіти вважає формування екологічної культури, ознаки якої постульовані у такий спосіб: збагачення позитивного і практичного досвіду взаємодії людини і соціоприродного середовища; формування відповідального ставлення особистості та суспільства до природи, матеріальних і духовних цінностей; визнання пріоритету всіх форм життя як умова існування людини; забезпечення всебічного розвитку людини, її здатностей і творчих здібностей, добробуту в умовах оптимізації системи “природа – людина” [3].

На думку багатьох сучасних науковців, у сучасній екологічній освіті наголос необхідно робити не на оцінюванні знань законів природного середовища, а на рівні екологічної вихованості, екологічної відповідальності учнів. Так, С. Шмалей головною метою і результатом сучасної екологічної освіти і виховання [11] називає формування екологічної компетентності учнів, яку дослідниця трактує як інтегральний особистісний розвиток школяра, що об'єднує нормативний, когнітивний, емоційно-мотиваційний та практичний компоненти та забезпечує здатність виокремлювати, розуміти, оцінювати сучасні екологічні процеси, спрямовані на забезпечення екологічної рівноваги та раціонального природокористування. Для цього необхідно проводити екологізацію навчально-виховного процесу всіма блоками навчальних планів, вводити нові нормативні та спеціалізовані екологічні курси, створювати профільні еколого-природничі освітні інституції різних рівнів, поглиблене вивчення ряду предметів. Саме такий підхід, на думку науковців, сприятиме перетворенню декларативної екологічної свідомості на таку, що відповідатиме конкретному ставленню до навколишнього природного середовища, оскільки вплив моральних закликів, епізодичних інформацій є здебільшого тимчасовим.

Екологічна освіта у професійно-технічних навчальних закладах має бути цілісною узгодженою системою процесів навчання, виховання і розвитку особистості на засадах екологізації, яка спрямована на формування морально-етичного ставлення до навколишнього середовища у процесі професійної самореалізації та у повсякденному житті. Розвиток інноваційного освітнього середовища викликає необхідність формування в об'єктів і суб'єктів навчальної діяльності як базових, так і професійних компетенцій, а також оновлення типу життєдіяльності навчального закладу, що, у свою чергу, передбачає більш ефективне використання інформаційних ресурсів у менеджменті освіти, суттєві зміни в організації інформаційного забезпечення інноваційної діяльності педагогічних працівників, інформатизації управління, створення баз даних, програм, реалізація яких сприятиме підвищенню якості управління інноваційними процесами в освітніх навчальних закладах.

В. Паржницький, досліджуючи впровадження інноваційних технологій у навчальний процес професійно-технічних навчальних закладів, дійшов висновку, що якісна підготовка конкурентоспроможних робітничих кадрів потребує творчого підходу інженерно-педагогічних кадрів професійно-технічних навчальних закладів до вибору змісту, форм, методів і засобів навчання, максимального використання досягнень сучасної педагогічної науки, нових педагогічних технологій. Модернізація професійного на-

вчання неможлива без актуалізації питання повного управління навчальним процесом, відтворення всіх навчальних дій, корекції навчального процесу, оперативного зворотного процесу з метою отримання гарантії досягнення запланованих результатів, виражених у діях тих, хто вчиться, та послідовній орієнтації педагога на чітко сформульовані цілі навчання [9].

У свою чергу, В. Селізар виділяє основні підходи до вивчення передового досвіду та педагогічних інновацій: діагностичний (бесіда, спостереження, комп'ютерне опитування, анкетування, тестування, педагогічний консилиум із метою виявлення освітнього рівня педагогічних працівників, їх теоретико-методологічної, соціокультурної, загальноосвітньої, психолого-педагогічної підготовки); аналітичний (глибокий аналіз структури навчально-виховного процесу ПТНЗ, організаційно-педагогічної діяльності, освітнього рівня педагогічних кадрів, виявлення труднощів у здійсненні навчально-виховної роботи, вивчення соціальних і культурних можливостей оточуючого середовища, виявлення рівня готовності педагогічного колективу до роботи за затвердженим статутом ПТНЗ); метод структурної діагностики та прогнозування (підготовка та заповнення діагностичних карток із метою визначення рівня готовності до творчого пошуку, створення організаційно-функціональної структури та системи діяльності педагогічного й учнівського колективів); визначення шляхів упровадження інноваційної системи в практику професійно-технічної освіти і виховання, розробка критеріїв оцінки управлінського, педагогічного та виробничого досвіду; формування моделі передового педагогічного досвіду (інновації) працівниками методичної, психологічної та науково-інформаційної служб [10].

Інноваційна діяльність у ПТНЗ, впровадження в навчально-виховний процес нетрадиційних технологій навчання вимагають науково-методичного забезпечення. Спрямованість науково-методичної роботи має визначатися сьогоденням і перспективами розвитку професійних навчальних закладів, які покликані постійно обґрунтовано коригувати зміст, визначати форми та методи навчально-виховної діяльності, розробляти та випробовувати нове дидактичне забезпечення навчального процесу, нові прогресивні технології навчання [2; 3]. Для успішного управління в умовах модернізації професійного навчання варто опиратися на специфіку цієї діяльності, яка висуває до людини такі вимоги: компетентність, гідність і відповідальність; почуття нового й уміння ризикувати; чутливість і рухливість; високу працездатність; вміння грамотно працювати з інформацією. Спрямованню інноваційних педагогічних технологій на модернізацію професійної підготовки сприятимуть зміни структу-

ри управління ПТНЗ та змісту функціональних обов'язків заступників, створення в навчальному закладі оптимальних умов: мотиваційних, кадрових, матеріально-технічних, фінансових, науково-методичних, організаційних, інформаційних, нормативно-правових.

Таким чином, вже давно назріла необхідність формувати екологічну компетентність, позитивну мотивацію на здоровий спосіб життя в учнів шляхом використання інноваційних технологій навчання в умовах стандартизації професійної освіти. Необхідність пошуку методів формування екологічної компетентності випускників професійно-технічних навчальних закладів є невідкладним завданням для профтехосвітян.

Посилання:

1. *Гаврилюк О. О.* Спрямування освітніх інноваційних процесів на модернізацію професійного навчання // Педагог професійної школи [Текст] : Методичний посібник (за матеріалами Всеукраїнського науково-методичного семінару “Інноваційні методики у професійній підготовці кваліфікованих робітників” (21 вересня 2009 р.) / За заг. ред. *Т. М. Герлянд.* — К. : ІПТО НАПН України, 2009. — Вип. 1. — С. 21—31.
2. *Долгоруков А.* Метод case-study как современная технология профессионально-ориентированного обучения / *Долгоруков Александр Михайлович.* — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.vshu.ru/lections.php?tab_id=3&a=info&id=2600/evolkov.net/learn/.../case.study.html
3. *Зверев И. Д.* Экологическое образование и воспитание: узловые вопросы // Экологическое образование: концепции и технологии : Сборник научных трудов. — Волгоград : Перемена, 1996. — С. 72—81.
4. Інтерактивні технології навчання / *О. І. Пометун, Л. В. Пироженко, Г. І. Коберник та ін.* — К. : Науковий світ, 2004. — 85 с.
5. *Лук'янова Л. Б.* Теорія і практика екологічної освіти у професійно-технічних навчальних закладах : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / *Лук'янова Лариса Борисівна.* — К., 2006. — 465 с.
6. *Лях Т. Л.* Використання інтерактивних методів у програмах з формування здорового способу життя / *Т. Л. Лях, Т. В. Журавель* // Основи громадського здоров'я: теорія і практика : навч.-метод. посіб. / [Т. П. Авельцева, Т. П. Басюк, О. В. Безпалько] ; за заг. ред. *О. В. Безпалько.* — Ужгород : ВАТ “Патент”, 2008. — С. 152—216.
7. *Мамедов Н. М.* Технология определения уровня подготовки учащихся по экологии (поиски оснований) / *Н. М. Мамедов, И. Т. Суравегина* // Экологическое образование: концепции и технологии : Сборник научных трудов. — Волгоград : Перемена, 1996. — С. 127—138.
8. *Оржеховська В. М.* Здоровий спосіб життя : навч.-метод. посіб. / *В. М. Оржеховська, О. О. Єжова.* — Суми : Видавництво СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2010. — 188 с.
9. *Паржницький В. В.* Інноваційні педагогічні технології та шляхи впровадження їх у навчальний процес ПТНЗ / *В. В. Паржницький* // Професійно-технічна освіта: інноваційний досвід, перспективи : науково-методичний збірник / Упорядник *Н. І. Бугай.* — Вип. 1. — К., 2005. — 236 с.
10. *Селізар В. М.* Впровадження в навчально-виховний процес ПТНЗ інноваційних технологій // Педагог професійної школи [Текст] : методичний посібник (за матеріалами Всеукраїнського науково-методичного семінару “Інноваційні методики у професійній підготовці кваліфікованих робітників” (21 вересня 2009 р.) / За заг. ред. *Т. М. Герлянд.* — К. : ІПТО НАПН України, 2009. — Вип. 1. — С. 73—81.

11. *Шмалей С. В.* Система екологічної освіти в загальноосвітній школі в процесі вивчення предметів природничо-наукового циклу : монографія / Херсонський держ. ун-т. — Херсон, 2004. — 369 с.

References (transliterated and translated):

1. *Havryliuk O. O.* Spriamuvannia osvutnykh innovatsiynykh protsesiv na modernizatsiiu profesiinoho navchannia (Educational innovation processes focus on vocational training modernization). // Vocational School Teacher : handbook (based on Proceedings of All-Ukrainian scientific and methodical seminar “Innovative methods in the skilled workers’ training” (21 September 2009) / *T. M. Herliand* (ed.). Kyiv, 2009. Vol. 1. P. 21—31.
2. *Dolgoroukov A.M.* Metod case-study kak sovremennaya tekhnologiya professional’no-orientirovannogo obucheniya (Case-study method as a modern professionally oriented learning technology) — [Electronic resource]. — Mode of access : http://www.vshu.ru/lections.php?Tab_id=3&a=info&id=2600/evolkov.net/learn/.../Case.study.html
3. *Zverev I. D.* E’kologicheskoe obrazovanie i vospitanie: uzlovye voprosy (Ecological education : important questions). // Ecological Education : Concepts and Technologies : Collected works. Volgograd, 1996. P. 72—81.
4. *Pometun O. I., Pyrozhenko L. V., Kobernyk H. I.* et.al. Interaktyvni tekhnolohii navchannia (Interactive technologies of training). Kyiv, 2004. 85 p.
5. *Lukianova L. B.* Teoriia i praktyka ekolohichnoi osvity u profesiino-tekhnichnykh navchalnykh zakladakh : dys. ... doktora ped. nauk : 13.00.04 “Teoriia i metodyka profesiinnoi osvity” (Theory and practice of environmental education at vocational schools : Doctor of Pedagogical Sciences Thesis : 13.00.04 “Theory and methods of vocational education”). Kyiv, 2006. 465 p.
6. *Liakh T. L., Zhuravel T. V.* Vykorystannia interaktyvnykh metodiv u prohramakh z formuvannia zdorovoho sposobu zhyttia (Using interactive methods in programs promoting healthy lifestyles). // Fundamentals of Public Health: Theory and Practice: teaching guide. / [*T. P. Aveltseva, T. P. Basyuk, A. V. Bezpalko*]; Ed. by *A. V. Bezpalko*. Uzhgorod, 2008. P. 152—216.
7. *Mamedov N. M., Suravegina I. T.* Tehnologiya opredeleniya urovnya podgotovki uchashhihsya po e’kologii (poiski osnovanij) (Technology of determining the level of students’ preparation for Ecology (searching for bases)). // Ecological education : Concepts and Technology : Collected works. Volgograd, 1996. P. 127—138.
8. *Orzhekhovska V. M., Yezhova O. O.* Zdorovyi sposib zhyttia : navch.-metod. posib. (Healthy lifestyle : teaching guide). Sumy, 2010. 188 p.
9. *Parzhnytskyi V. V.* Innovatsiini pedahohichni tekhnolohii ta shliakhy vprovadzhennia yikh u navchalnyi protses PTNZ (Innovative teaching technologies and ways to implement them into the learning process of VET). // Vocational Education : Innovative Experiences and Prospects : scientific-methodical collection / Compiled by *N. I. Buhay*. Issue. 1. Kyiv, 2005. 236 p.
10. *Selizar V. M.* Vprovadzhennia v navchalno-vykhovnyi protses PTNZ innovatsiynykh tekhnolohii (Introduction of innovative technologies into educational process at vocational schools). // Vocational School Teacher : handbook (based on Proceedings of All-Ukrainian scientific and methodical seminar “Innovative methods in the skilled workers’ training” (21 September 2009) / *T. M. Herliand* (ed.). Kyiv, 2009. Vol. 1. P. 73—81.
11. *Shmaliey S. V.* Systema ekolohichnoi osvity v zahalnoosvitnii shkoli v protsesi vyvchennia predmetiv pryrodnycho-naukovoho tsykladu : monohrafiia (System of environmental education at secondary schools while studying subjects of science series : monograph). Kherson, 2004. 369 p.

Стаття надійшла до редакції 16.06.2014

Е. Слатвинская

**Использование инновационных технологий обучения
в процессе формирования экологической компетентности учащихся ПТУЗ**

Современное общество характеризует качество воспитания человека в духе ответственного отношения к состоянию окружающей среды, к собственному здоровью, здоровью окружающих как к наивысшим общественным ценностям. Существенным компонентом структуры личности, в котором фокусируется ее жизненный опыт, полученный в процессе получения образования, профессиональной деятельности и путем взаимодействия с социальной средой, является экологическая компетентность. Она в плоскости деятельности определяет, прежде всего, практические умения будущего специалиста, направленные на защиту окружающей среды, собственной и коллективной безопасности, соблюдение правовых норм, экологической этики и т. д. Это требует достижения нового качества конечного результата для образовательной сферы – формирования экологической компетентности выпускника ПТУ. Автор предлагает формировать экологическую компетентность учащихся профессионально-технических учебных заведений, используя инновационные технологии обучения.

Ключевые слова: экологическая компетентность, профессионально-техническое образование, профессионально-техническое училище.

O. Slatvinska

**Use of Innovative Learning Technologies While Forming
Students' Ecological Competence at Vocational Schools**

Modern society is characterized by the quality of people's education in the spirit of responsible attitude to environmental conditions, to their own health, and the health of others as to the highest social values. An essential component of the structure of personality which focuses the experience gained in the course of human education, professional activities, and through interaction with the social environment is an environmental competence. It specifies, in the plane of activity, primarily future specialist's practical skills, aimed at protecting the environment, own and collective security, respect for the rules of law, environmental ethics, etc. This requires the achievement of a new quality of the final result for the education sector – the formation of ecological competence of vocational school graduates. The author proposes to form students' ecological competence at vocational schools using innovative learning technologies.

Key words: environmental competence, vocational schools, vocational education.

Рецензент – доктор педагогічних наук,
доцент М. В. Артюшина